

ВИХОВНА ГОДИНА

АГРЕСІЯ ТА ЖОРСТОКІСТЬ В ПІДЛІТКОВОМУ КОЛЕКТИВІ

Самофалова Л.М.,
Практичний психолог ЗОШ № 2
м. Красноармійська

МЕТА ВИХОВНОЇ ГОДИНИ:

- Дати учням поняття про агресивну поведінку підлітків, вказати її прояви та форми. Навчити контролювати себе у різних критичних ситуаціях.

Спробуємо розібратися у феномені агресивності й виявити її причини, оскільки знання причин, як правило, допомагає знайти вихід, здавалося б, із глухого кута.

Отже, агресивність — це схильність до заподіяння іншим моральної та матеріальної шкоди.

Зазвичай у педагогіці частіше згадується про агресивність підлітків, однак агресивність «молодіє».

Психологи стверджують, що вже в 2—3 роки в дитини можливі прояви справжньої агресії із загрозливими діями, звуками, жестами, а в молодшому шкільному віці діти часто проявляють агресію в грі.

Які ж можуть бути причини агресії? Чому про це ми говоримо дедалі частіше? Зупинимось на найважливіших із них.

- Безумовно (і це думка всіх психологів), агресивна поведінка батьків є найважливішим чинником становлення агресії їхньої дитини. Доводити цей факт немає потреби.
- Засоби масової інформації. За шкільні роки діти проводять біля телевізора понад 15 тисяч годин, 13 тисяч із них вони спостерігають на екрані насильство, смерть і жорстокість, що «заражає» агресивністю «всерйоз і надовго».
- Характерологічні особливості самої дитини (гіперзбудливість, схильність до афективних спалахів).
- Виявлення нелюбові до дитини з боку близьких, від чого в неї виникає відчуття ворожості навколишнього світу і як відповідь у характері формуються безжалісність і жорстокість.

Позиція педагога має бути гуманістичною, адже саме педагог завдяки механізму взаємовідображення (дзеркальності) здатен виховати в дитини доброзичливість, терпимість, симпатію, інші позитивні якості, які сам проявляє стосовно дітей.

- Хотілося б звернути увагу ще на одну причину. В «Учительській газеті» (№ 24, 2001 р.) було опубліковано інтерв'ю із президентом Міжнародної академії інтерактивної медицини Сергієм Шушарджаном. Процитуємо його слова, з якими цілком погоджуємося: «Я вважаю, що антикультуру треба забороняти законодавчим шляхом. Є рок-групи, які сповідують сатанізм і не заперечують цього. Вони прославляють смерть і руйнування. Вони обдурюють дітей, роблять їх дурними, перетворюючи на агресивних істот. Музика насильства — це наш ворог».
- Причиною виникнення агресії в дитини можуть бути приниження й образа (або неправильно вибрана форма поведінки) з боку педагогів.

Чотири «типчики»

Психологи виділяють чотири типи агресивних дітей.

1. Дитина, схильна до фізичної агресії. Вона активна, любить ризик, прагне до загального визнання. Має організаторські здібності. Лідер у колективі, але водночас схильна до

садизму, у неї немає самоконтролю, вона імпульсивна, для неї не існує моральних обмежень. Таку дитину видно відразу, її агресія явна, відкрита.

2. Дитина, схильна до прояву вербальної агресії. Доведено, що ці діти психологічно неврівноважені, у них спостерігаються підвищена тривожність, невпевненість, вразливість, нерідкі депресивні стани, відзначається недостатня працездатність. Цей тип більше «закритий» для навколишніх, але скільки страждань може принести така дитина близьким - не фізичним, але словесним (вербальним) впливом. Такі діти добре влучають у ціль - у найбільш чутливі точки однолітків. Від таких дітей дуже страждають ті, хто має фізичні недоліки, ослаблене здоров'я, відрізняються боязкістю, сором'язливістю, невпевнені в собі. Перепадає кілька уїдливих словечок від «агресорів» і дорослим.

3. Дитина, схильна до прояву непрямой агресії. Ці діти надмірно імпульсивні, їх відрізняють примітивні потяги, прагнення до негайного задоволення своїх бажань. З одного боку, вони схильні до ризику, з іншого - чутливі, м'які, поступливі. Дуже болісно реагують на критику. «Жало» таких дітей діє не прямо, а через об'єкт або суб'єкт, а сам «агресор» спостерігає, як будуть розвиватися події далі. Це - агресія «тишком-нишком», за принципом: «Завести на сварку, бійку й подивитися, що буде».

4. Діти-«негативісти». Цей тип властивий здебільшого підліткам, які вже мають достатній соціальний досвід, щоб обмірковувати кожне слово й кожну дію. Такі діти все приймають у штики, критика для них - особиста образа. Але водночас вони розважливо обмірковують кожен крок, щоб зробити у відповідь усе «гостріше» і «крутіше», вважаючи, що жалість і співчуття - для слабких.

Розуміння причин, що обумовлюють агресивні реакції дитини, та визначення типу, до якого вона належить, дають можливість вихователю продумати стратегію й тактику роботи з нею в колективі.

Хотілося б дати кілька універсальних порад, як вести себе з агресивними дітьми:

- не фіксувати увагу всіх на небажаній поведінці дитини й не впадати самому в агресивний стан;
- найадекватніша поведінка дорослого — це осуд агресії дитини, але без тяжких покарань;
- намагайтеся насамперед з'ясувати причину агресії й спокійно, тактовно її усунути;
- дайте можливість дитині зняти агресію, виплеснувши емоції через ігри й релаксаційний тренінг;
- намагайтеся зайвий раз приголубити дитину, показавши, що її теж цінують, що вона вам потрібна;
- реагуйте і відгукуйтеся на будь-які позитивні зрушення в поведінці дитини, навіть якщо вони незначні.

Таким чином, боротьба з насильством, агресією — це створення умов, що виключають ворожість у дитячому колективі: школі, дитячому садку, таборі. Основою життя будь-якого дитячого колективу має бути повага одне до одного. Дитина, схильна до агресії, теж гідна поваги — хоча б за те, що вона особистість.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік - один з найбільш складних періодів розвитку людини. Не дивлячись на відносну короткочасність (з 14 до 18 років), він практично багато в чому визначає все подальше життя індивідуума. Саме в підлітковому віці переважно відбувається формування характеру і інших основ особи.

Ці обставини: перехід від опікуваного дорослими дитинства до самостійності, зміна звичного шкільного навчання на інші види соціальної діяльності, а також бурхлива гормональна перебудова організму - роблять підлітка особливо уразливим і податливим до негативних впливів середовища.

При цьому необхідно враховувати властиве підліткам прагнення вивільнитися з-під опіки : контролю рідних, вчителів і інших вихователів.

Нерідко це прагнення приводить і до заперечення духовних цінностей і стандартів життя взагалі, старшого покоління в чому визначає все подальше життя індивідуума. Саме в підлітковому віці переважно відбувається формування характеру і інших основ особи.

Ці обставини: перехід від опікуваного дорослими дитинства до самостійності, зміна звичного шкільного навчання на інші види соціальної діяльності, а також бурхлива гормональна перебудова організму - роблять підлітка особливо уразливим і податливим до негативних впливів середовища.

При цьому необхідно враховувати властиве підліткам прагнення вивільнитися з-під опіки : контролю рідних, вчителів і інших вихователів.

Нерідко це прагнення приводить і до заперечення духовних цінностей і стандартів життя взагалі, старшого покоління.

Основними формами агресивної поведінки є:

- фізична агресія, тобто застосування фізичної сили проти іншої особи;
- негативізм, спрямований проти керівництва і встановлення правил;
- підозрілість, тобто недовіра до оточуючих людей, яка ґрунтується на переконанні, що вони мають намір зашкодити;
- вербальна агресія, тобто вираження своїх почуттів через чвари, образи, приниження.

Агресивна поведінка підлітків постає як спосіб:

- досягнення значущої мети;
- самовираження і самоствердження;
- задоволення потреби спілкування;
- реакції на неблагополучну обстановку в сім'ї і на жорстоке ставлення з боку батьків.

Агресивна дитина. Як із нею бути?

Ми часто стикаємося з тим, що наше новацтво чи юнацтво поводить так, що шкодить іншим у фізичному чи моральному плані. Часто така поведінка є наслідком дитячої агресивності. Загалом, слід розрізняти два поняття: агресія і агресивність. Агресія з'являється у момент небезпеки і виступає в якості захисту, а агресивність - це риса характеру, що виникає у дитини на певному підґрунті та утримується протягом тривалого часу.

Агресивна поведінка з'являється у дитини, як правило, внаслідок переймання її з інших джерел. Такими джерелами може стати:

Сім'я. Тут може проходити вивчення агресивної моделі поведінки та її закріплення.

Спілкування з ровесниками. Тут часто проявляється агресивна модель поведінки, оскільки в іграх «без правил» застосовується єдине правило: «я сильніший - мені все мож-на». Відомо, що діти, які постійно відвідують дитячий садок, часто є більш агресивними, ніж діти, що відвідують його нерегулярно або й взагалі туди не ходять.

Символічні приклади. Не секрет, що телебачення несе велику кількість негативної інформації, зокрема у художніх фільмах бачимо велику кількість агресії. Дж. А. Вілкінз підрахував, що на одну звичайну годину на екрані припадає 9 актів насилля, а на одну годину дитячих мультиків - 21 акт насилля.

Психологи виділили кілька діагностичних критеріїв, за якими можна визначити наявність агресивності у дитини. Якщо у дитини протягом 6-ти і більше місяців наявні 4 з даних нижче критеріїв, то можна вважати, що їй властива така риса характеру, як агресивність.

Часто (частіше, ніж інші діти в її оточенні) втрачає над собою контроль.

Часто сперечається та свариться з дітьми і дорослими.

Навмисно дратує дорослих, не хоче виконувати їх прохання (в нашому випадку може не слухати виховника, відмовлятися виконувати завдання під час сходин).

Дитина заздрісна та високомірна.

Часто дратується, злиться, вдається до бійок.

Для того щоб виділити дитину з агресивною поведінкою, потрібно вдатися до такого методу дослідження, як спостереження. Щоб краще зрозуміти таку дитину, необхідно знати, як вона почуває себе в середовищі, та спробувати зрозуміти її внутрішній стан. Варто знати, що діти з агресивною моделлю поведінки погано володіють своїми почуттями, окрім гніву; сприймають навколишній світ як ворожий; не оцінюють свою поведінку як агресивну; часто мають слабкий тип темпераменту; мають високий рівень тривожності; мають неадекватну самооцінку, часто низьку; відчувають себе відкинутими суспільством.

Коли такі діти потрапляють до роїв чи гуртків, то нашим завданням є допомогти дитині позбутися цієї негативної риси характеру, а найкращим шляхом для цього є психологічні тренінги-ігри. Вони є доволі простими в проведенні та цікавими для дитини. Такі тренінги часто використовуються практичними психологами і є доволі актуальними для нас. Нижче наводжу декілька прикладів таких ігор.

Тренінг-гра №1

Корабель серед скель

Гра може проводитися в групах від 4 осіб. Потрібно вибрати одну людину, яка буде кораблем, капітана, що керуватиме кораблем, берег та скелю (скелями автоматично стають всі ті, хто залишився після вибору інших учасників). Можливість вибору варто надати дітям: нехай самі визначать, хто ким буде. «Корабель» за допомогою «капітана» має проплисти через море, оминувши скелі, і дістатися берега. «Капітан», тримаючи «корабель» за руку, має провести його попри скелі до берега, віддаючи команди, наприклад: ліворуч, два кро-ки вправо, крок назад і т.д.

Коли «корабель» досягне мети, берег має привітати його обіймами, а скелі аплодувати. За одну гру не рекомендується міняти дітей ролями більше ніж 3-4 рази, оскільки гра, хоч і подобається дітям, може їх втомлювати.

По завершенню гри слід обговорити з дітьми те, як вони почували себе в різних ролях, чи чуввав «корабель» себе в безпеці зі своїм «капітаном», що «капітану» потрібно робити наступного разу інакше, що було для «капітана» найважчим.

Ця гра дає дітям можливість набути комунікативних навичок, спираючись на інтуїцію та щирі відносини, створені на основі довіри один до одного.

Тренінг-гра №2

Символічне зображення емоцій

Вправу потрібно виконувати в групі. Потрібно наперед приготувати картки з написаними на них назвами різних почуттів. Це можуть бути: образа, сум, радість, здивування, захоплення, злість, натхнення, задоволення, вдячність, розгубленість, відраза, нетерпеливість, переляк, сором, любов, гнів, співчуття, жаль.

Спочатку дітям необхідно роздати карточки з написами. Діти знайомляться з написами, але не показують їх іншим. Згодом виховник просить дітей пригадати ситуації, в яких вони переживали такі почуття.

Після цього діти мають у вигляді пам'ятника чи невеличкої пантоміми показати отримане почуття (деяким дітям простіше виразити почуття малюнком). Завданням інших дітей є відгадати, «пам'ятник» якому почуттю вони бачать. Під час гри потрібно слідкувати, щоб змогли висловитися всі діти.

Після завершення цієї частини діти мають сісти в коло. Виховник просить дітей пояснити:

як вони розуміють слова, написані на карточках; що означають ці почуття; в яких ситуаціях вони можуть виникати; чи можуть вони розповісти випадок зі свого життя, коли в них виникали подібні почуття.

Якщо між дітьми виникне дискусія, не варто її зупиняти.

Тренінг-гра №3

«Мені в тобі подобається», або «клубок компліментів»

Для тренінгу необхідно мати клубок вовняної нитки, бажано приємний на дотик і гарного кольору. Рій чи гурток разом з виховником має сісти в коло (можна проводити це на вогнику чи свічечці). Виховник передає сусіду справа клубок ниток зі словами: «мені в тобі подобається...» далі потрібно сказати щось приємне на адресу цієї людини. Так по колу діти передають клубок, розмотуючи його і залишаючи в руках частинку нитки. Коли клубок повернеться до виховника, через 8-10 с. слід звернути увагу дітей на те, що всі об'єднані в одне коло. Далі, після паузи (10 с.), виховник передає нитку сусіду зліва зі словами «а в тобі мені подобається...» і знову ж таки продовжує фразу компліментом. При передачі клубка кожен змотує нитку, і до ведучого повертається змотаний клубок ниток.

Не виходячи з кола, виховнику необхідно обговорити з дітьми, що вони відчували, коли отримували клубок і чули компліменти;

передавали клубок і говорили компліменти;

що було для них важче, а що легше;

що відчували, коли нитка їх об'єднала.

Буде краще, якщо дитина, яка говорить, триматиме в руках клубок.

Тренінг спрямований на підняття самооцінки у дітей, у яких вона занижена, та для здруження дітей між собою. Він викликає теплі почуття у дітей і створює позитивну атмосферу.

Подібні тренінги допоможуть вам краще зрозуміти дітей із агресивною моделлю поведінки, налагодити працю в рої чи гуртку, подолати бар'єр у спілкуванні з агресивними

дітьми. Не бійтеся використовувати тренінги у своїй практиці й з іншими групами дітей, оскільки такі тренінги є безпечними і дозволеними для проведення усім педагогам та людям, що працюють з дітьми. Головне — знайти індивідуальний підхід до кожної дитини.

Анкета для учня по вивченню способу життя

1. Твій вік ___ років.
Стать: чол., жін.
Клас _____
2. Чи був(ла) ти вчора доброзичливим і добрим з:
батьками і родичами ___ (Так, ні, важко сказати)
вчителями _____ (Так, ні, важко сказати)
знайомими, друзями ___ (Так, ні, важко сказати)
незнайомими _____ (Так, ні, важко сказати)
3. Який у тебе сьогодні настрій? _____
(Доброзичливий, напружений, роздратований)
4. Чи робив(ла) ти вранці зарядку _____
(Так, ні, збираюсь зробити завтра)
5. Якщо ти куриш, то який стаж твого куріння?
Років ___, місяців ___, днів ___
6. Чи стримався (лась) ти вчора від куріння?
_____ Так, ні
7. Чи обмежив(ла) ти кількість випалених сигарет?
З ___ шт. до ___ шт.
8. Чи збираєшся ти стриматись від куріння?
Сьогодні _____ (Так, ні, не знаю)
Завтра _____ (Так, ні, не знаю)
9. Якщо ти вживаєш алкогольні напої (пиво, горілку, вино та ін.), то чи утримався(ла) ти від їх вживання вчора?
_____ Так, ні
10. Чи збираєшся ти утриматись від їх вживання найближчим часом?
_____ (Так, Ні, Не знаю.)
11. Чим тобі запам'ятався минулий день?
_____ (Було більше хорошого. Було більше поганого. Поганим)